

DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS DIN PERSPECTIVA CONSACRĂRII SALE LEGISLATIVE LA NIVEL EUROPEAN. ASPECTE DE DREPT COMPARAT

Conf. univ. dr. Roxana MATEFI¹

Stud. Darius Sebastian CUPU²

Abstract

This paper aims to analyze the right to a healthy environment from the national, European and international legal provisions, while seeking to answer whether and to what extent this right can be included in the category of personality rights, as they were regulated by the Romanian legislator. Although it tends towards a constitutional consecration of this right, which is recognized as a fundamental right, a number of states regulate it by ordinary laws, thus the right to a healthy environment acquiring „only” the character of a subjective right.³

Keywords: *healthy environment, legal protection, regulation, personality rights.*

I. Introducere

Societatea actuală este marcată de dependența omului față de cadrul natural înconjurător, care condiționează toate activitățile sale, de aceea protecția mediului a devenit o prioritate la nivel mondial. Consacrarea legislativă a dreptului la un mediu sănătos vine destul de târziu, odată cu adoptarea Cartei Africane a drepturilor omului și popoarelor din 1981 care stabilește în cuprinsul articolului 24 că „toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabil

---

¹ Universitatea Transilvania din Brașov.

² Universitatea Transilvania din Brașov.

³ Amelia Diaconescu, *Dreptul la un mediu sănătos este un drept fundamental*, în Revista Universul Juridic, nr. 11, noiembrie 2017, pp. 59-67.

dezvoltării lor”. Anterior acestei consacări, pași importanți în ceea ce privește nevoia recunoașterii dreptului la un mediu sănătos au fost făcuți cu ocazia Conferinței de la Teheran din 1968 sau a Conferinței de la Stockholm din 1972, însă toate aceste demersuri au reprezentat mai degrabă simple recomandări care încă nu aveau să îmbrace o formă juridică.

Astăzi, dreptul la un mediu sănătos este considerat a fi un drept de a treia generație, colectiv și de solidaritate, consacrat de cele mai multe ori constituțional, doctrina recentă considerând că în componența sa intră mai multe drepturi precum „dreptul de a trăi într-un mediu nepoluat, nedegradat, dreptul la un nivel ridicat de sănătate, neafectat de degradarea mediului, dreptul de a avea acces la apă și hrană adecvate, dreptul la un mediu de muncă sănătos, dreptul la condiții de locuit, de folosire a terenurilor și la condiții de viață într-un mediu sănătos, dreptul de a nu fi expropriat ca urmare a desfășurării activităților în mediu, cu excepția cazurilor justificate și dreptul celor expropriați de a obține despăgubiri, în condițiile legii, dreptul la asistență în caz de catastrofe naturale și produse de om, dreptul de a beneficia de folosința durabilă a naturii și a resurselor acesteia sau dreptul la conservarea elementelor reprezentative ale naturii.”⁴

Reglementarea dreptului la un mediu sănătos devine o prioritate pentru toate statele de pe mapamond în special în ultimii 20 de ani, documentele internaționale, majoritatea semnate sub îndrumarea ONU, venind să aducă în prim plan nu doar dreptul la un mediu sănătos, ci și obligația cetățenilor de a proteja și de a îmbunătăți mediul înconjurător.

II. Consacrarea dreptului la un mediu sănătos în legislațiile diferitelor state europene – aspecte de drept comparat

La nivelul Uniunii Europene, dreptul la un mediu sănătos este reglementat în mod indirect, prin regulamente și directive care privesc protecția mediului, dar și prin articolul 11 al Tratatului de Funcționare al UE care consacră principiul integrării, dispunând că: „cerințele de protecție a mediului trebuie integrate în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor Uniunii, în special pentru promovarea dezvoltării durabile.” Astfel, UE și guvernele naționale printre care și România, au stabilit obiective clare pentru „a orienta politica europeană de mediu până în 2020 și au definit o viziune pentru perioada 2020-2050, punând în sprijinul lor o serie de programe de cercetare, norme și posibilități de finanțare, care au ca scopuri: protejarea, conservarea și ameliorarea capitalului natural al UE, trecerea la o economie verde și competitivă cu emisii reduse de dioxid de carbon și eficientă

---

⁴ D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. CH Beck, București, 2003, p. 278 apud Amelia Diaconescu, *Dreptul la un mediu sănătos este un drept fundamental*, în *Revista Universul Juridic*, nr.11, noiembrie 2017, pp. 59-67.

din punctul de vedere al utilizării resurselor, protejarea cetățenilor UE împotriva presiunilor legate de mediu și împotriva riscurilor la adresa sănătății și a bunăstării.”⁵

România

Revizuirea din 2003 a Constituției vine să alinieze țara noastră în rândul statelor care au consacrat constituțional dreptul la un mediu sănătos. Dacă anterior revizuirii, Constituția din 1991 nu prevedea decât obligația statului la „refacerea și ocrotirea mediului, precum și menținerea echilibrului ecologic”, articolul 35 al Constituției revizuite vine să reglementeze dreptul la un mediu sănătos ca și drept de sine stătător: „Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic”. Astfel, sistemul românesc vine să recunoască acest drept ca fiind unul fundamental, legiuitorul român impunând simultan cetățenilor obligația de a „proteja și ameliora mediul înconjurător”, prin alineatul 3 al aceluiași articol. Pe lângă textul constituțional există și alte texte legislative interne care vin să scoată în evidență complexitatea acestui drept, texte care reglementează diferite componente și ramuri de activitate care intră sub incidența prevederilor articolului 35. Printre aceste legi putem aminti Legea protecției mediului nr. 137/1995, Legea 211/2011 privind regimul deșeurilor sau Legea 458/2002 privind calitatea apei potabile.

În virtutea prevederilor constituționale, România se obligă totodată să respecte măsurile privitoare la mediu din conținutul pactelor și tratatelor din care face parte.

Franța

Sistemul francez ne oferă o reglementare specială a dreptului la un mediu sănătos, care actualmente este consacrat în mod expres de legiuitor. Făcând mai întâi obiectul unei simple recunoașteri legislative prin legea nr. 95-101 din 2 februarie 1995 prin care se afirmă dreptul tuturor la un mediu înconjurător sănătos prin articolul L. 200-2 al Codului Rural, care devine mai apoi articolul L. 110-2 al Codului Mediului, dreptul la un mediu sănătos va dobândi ulterior valoare constituțională sub o formă diferită, prin Carta Mediului, adoptată la 24 iunie 2004 și atașată Constituției în 2005. Astfel, Franța a optat pentru un mod particular și inovator de a consacra acest drept, elaborând un text constituțional specific mediului, care statuează prin articolul 1 că: „Toți cetățenii au dreptul la un mediu echilibrat care să nu le pună în pericol sănătatea”. Consacrarea constituțională a acestui drept este o etapă importantă în dreptul francez deoarece orice constituție are de asemenea și o funcție didactică, ea fiind martora valorilor recunoscute ca

---

⁵ https://europa.eu/european-union/topics/environment_ro, accesat la data de 22.04.2020, ora 20:29.

fiind fundamentale de către stat, legiuitorul francez evidențiind în acest mod impactul deosebit al mediului asupra societății. De remarcat este și terminologia diferită utilizată de cele 2 texte legislative: dacă legea prevede dreptul la un mediu înconjurător sănătos, Carta consacră dreptul de a trăi într-un mediu echilibrat care să nu pună în pericol sănătatea cetățenilor.

Curtea Constituțională franceză contribuie la dezvoltarea acestui drept, atribuindu-i și un caracter subiectiv prin deciziile pronunțate. În acest sens, Curtea a statuat că dreptul la un mediu înconjurător sănătos poate fi invocat atât de un particular împotriva unei autorități administrative sau publice cât și de particularii între care apar conflicte. El beneficiază, deci de o invocabilitate directă care contribuie la calificarea sa ca drept subiectiv. În consecință, dreptul la un mediu sănătos are în acest caz o dublă natură, fiind în același timp un drept fundamental și drept subiectiv.⁶

Belgia

În dreptul belgian, dreptul la un mediu sănătos este prevăzut în Constituția din 1994 în mod indirect prin articolul 23 care prevede că „toți cetățenii belgieni au dreptul la o viață conformă cu demnitatea umană”. Deși din formularea textului constituțional nu reiese implicit recunoașterea dreptului la un mediu sănătos, legiuitorul belgian a avut în vedere și mediul înconjurător ca și factor determinant al unei vieți „conforme demnității umane”, alături de alte drepturi esențiale recunoscute prin intermediul acestui text de lege. Astfel, belgienii au dreptul la protejarea unui mediu înconjurător sănătos, puterilor publice incubându-le obligația de a proteja și de a asigura existența unui mediu curat și echilibrat din punct de vedere ecologic. În evitarea unei interpretări restrictive a acestui articol, Curtea Constituțională și Consiliul de Stat, prin deciziile lor, concep mediul înconjurător într-o manieră autonomă și globală, în așa fel încât să nu se ajungă la concluzia că dreptul la un mediu sănătos se limitează doar la protecția cetățenilor de poluarea care poate aduce atingere sănătății lor. Referința la condițiile de viață sănătoasă într-un mediu a cărui echilibru și diversitate sunt respectate, permite combinarea abordării antropocentriste în materie de mediu cu necesitatea protejării mediului în globalitatea și diversitatea sa pentru generațiile prezente și viitoare⁷. Prin formularea articolului 23, legiuitorul belgian scoate în evidență interdependența om-mediu dar și imposibilitatea de a trăi la cele mai înalte standarde fără un mediu înconjurător care să favorizeze omul.

---

⁶ Marion Bary „*Le droit a un environnement sain en droit français*”, lucrare prezentată în cadrul Seminarului Internațional de Drept, Sănătate și Mediu de la Universitatea Rio Grande, 5-6 noiembrie 2012.

⁷ Jacqueline Morand-Deville, *L'environnement dans les constitutions étrangères* în *Les Nouveaux Cahiers du Conseil constitutionnel*, nr. 43/2014, pag. 83-95.

Germania

Statul german se face remarcant prin promovarea unei valori legislative la rang de valoare constituțională printr-o decizie a Curții Constituționale. Principul precauției, enunțat în timpul Summit-ului de la Rio din 1992, prin care în ciuda absenței unei certitudini, la un moment dat, din cauza lipsei de cunoștințe tehnice, științifice sau economice, trebuie luate măsuri anticipative de gestionare a posibilelor riscurilor privitoare la mediu sau sănătate, înscris în mai multe legi federale germane, capătă valoare constituțională în urma deciziei Curții de la Karlsruhe din data de 8 august 1978, prin care dreptul la un mediu sănătos este legat de articolul 2 al legii fundamentale germane. Constituționalizarea acestui principiu a avut loc în urma revizuirii constituției.⁸

Spania

Unul dintre pionierii consacării constituționale a mediului și implicit a dreptului la un mediu sănătos este Spania, care integrează acest drept în textul constituțional încă din 1978, inspirându-se din Constituția Portugaliei adoptată la 1976. Legiuitorul spaniol oferă prin articolul 45 un exemplu de rigoare care, în 3 alineate, tratează esențialul: dreptul tuturor de a se bucura de un mediu adecvat pentru a-și dezvolta personalitatea dar și obligația de a-l proteja prin alin.(1), obligația autorităților de a proteja și de a ameliora calitatea vieții, de a veghea la utilizarea rațională a resurselor naturale, de a apăra și de a restaura mediul afectat, făcând apel la indispensabila solidaritate colectivă prin alin.(2), sancțiuni penale, administrative și referiri la principiul „Poluatorul plătește” în alineatul 3.⁹

Cu toate acestea, state precum Danemarca sau Irlanda nu se supun noului val de constituționalizare a dreptului la un mediu sănătos, mulțumindu-se cu angajamentul luat de autorități prin legi ordinare. Rară este și atitudinea unor state de a reglementa destul de neclar sau incomplet dreptul la un mediu sănătos, cum este însă cazul Țărilor de Jos, care prin articolul 21 al Constituției prevăd doar datoria autorităților publice de a „veghea la locuirea țării, la protecția și ameliorarea cadrului vieții.”

III. Dreptul la un mediu sănătos în jurisprudența CEDO

Deși Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu consacră ca atare dreptul la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic, Curtea Europeană a Drepturilor Omului și-a dezvoltat jurisprudența în materie de mediu ca urmare a faptului că exercitarea anumitor drepturi din Convenție este în strânsă legătură cu dreptul la un mediu sănătos.

---

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

Astfel, „cum nu există o definiție clară pentru un concept atât de important, dar și schimbător totodată, viața privată este interpretată de Curte în linii mari și o aplică într-o varietate de situații, inclusiv ce țin de purtarea unui nume, protecția imaginii și a reputației unei persoane, cunoașterea originilor familiei, integritatea fizică și morală, identitatea sexuală și socială, viața și orientarea sexuală, **accesul la un mediu sănătos**, autodeterminare și autonomia personală, protecție împotriva căutării și a confiscării, intimitatea și privațiunea convorbirilor telefonice”¹⁰.

Regăsim în jurisprudența CEDO, cauze care privesc aspecte precum activitățile industriale periculoase, expunerea la radiații nucleare, emisiile industriale sau dezastrele naturale, toate acestea având o influență negativă directă atât asupra dreptului la viață sau la sănătate, cât și asupra dreptului la integritate fizică sau psihică.

O primă și semnificativă cauză în care CEDO leagă poluarea mediului de drepturile garantate de Convenție a fost cauza *Lopez Ostra c. Spaniei*. Această cauză, dedusă judecății în anul 1994, este punctul de plecare și principalul reperul jurisprudențial care a oferit principiile după care Curtea furnizează în mod indirect, protecție dreptului la un mediu sănătos, în temeiul drepturilor prevăzute de Convenție. Ca și multe cauze referitoare la mediu, cauza *Lopez Ostra c. Spaniei* face referire indirect la dreptul la un mediu sănătos, aducând în prim plan probleme precum poluarea atmosferei prin emiterea de zgomot, noxe sau mirosuri respingătoare de către anumite obiective industriale.¹¹

Tot din jurisprudența Curții reiese că atingerile aduse mediului înconjurător constituie abateri de la mai multe articole ale Convenției, fapt ce subliniază complexitatea dreptului la un mediu sănătos, drept ce privește existența umană din toate punctele de vedere. Pentru a asigura standarde de viață la cel mai înalt nivel, majoritatea statelor europene prevăd în legea fundamentală obligația ce incumbă autorităților publice de a îmbunătăți calitatea mediului înconjurător și de a se asigura de echilibrul ecologic al acestuia, creând un cadru legislativ în acest sens.

IV. Dreptul la un mediu sănătos – drept al personalității?

Numite și drepturi primordiale, drepturile personalității au fost mai întâi recunoscute în jurisprudență și doctrină, ca mai apoi să fie consacrate legislativ. Doctrina le califică ca „drepturi inerente calității de persoană umană care aparțin oricărui individ prin însuși faptul că este om (...) aceste prerogative aparțin

---

¹⁰ Ivana Roagna, *Protejarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului*, Consiliul Europei, Strasbourg, 2012, p. 14.

¹¹ <https://bloghamangiu.ro/trei-cauze-din-jurisprudenta-cedo-referitoare-la-poluarea-atmosferei/>.

oricărei persoane ca drepturi câștigate de la naștere”¹², drepturi care „ocrotesc valori intrinseci (...), ținând de dimensiunea sa fizică, psihică, morală și socială”¹³.

În ceea ce privește reglementarea internă a drepturilor personalității, Codul Civil în vigoare introduce pentru prima dată un capitol de sine stătător în Cartea I, Titlul al II lea, care consacră respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente. În acest sens, articolul 58 al Codului Civil, denumit „Drepturile personalității” consacră dreptul oricărei persoane „la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică, la demnitate, la propria imagine, la respectarea vieții private, precum și alte asemenea drepturi recunoscute de lege”.

Din modul de formulare al articolului 58 din Codul civil, reiese că enumerarea legiuitorului nu este una limitativă, exhaustivă, prin construcția pe care o întrebuițează, respectiv „și alte asemenea drepturi recunoscute de lege”, rezultă că intenția sa a fost aceea de a lăsa deschisă listă și pentru alte drepturi ce ar putea să se circumscrie conținutului drepturilor personalității.

În acest context se naște întrebarea dacă dreptul la un mediu sănătos poate fi calificat drept un drept al personalității?

Din analiza drepturilor expres enumerate de legiuitor ca fiind drepturi ale personalității, rezultă în mod indubitabil că acestea se află în legătură de interdependență unele cu celelalte, iar conținutul fiecăruia dintre ele, sfera lor de cuprindere este, de cele mai multe ori, mult mai largă decât ar părea la o primă vedere. Astfel, dreptul la viață, de exemplu ori dreptul la sănătate nu pot fi concepute independent de dreptul la un mediu sănătos, în condițiile în care poluarea, spre exemplu, afectează în mod indubitabil sănătatea individului, fiind una dintre cauzele morților premature, numărul deceselor cauzate de poluarea fiind ridicat.

Totodată, astfel cum rezultă și din jurisprudența CEDO, dreptul la un mediu sănătos poate fi calificat și ca parte componentă a dreptului la viața privată, pe care legiuitorul îl include în categoria largă drepturilor personalității.

V. Concluzii

În comparație cu celelalte state europene, observăm că România și Franța sunt în întârziere în ceea ce privește consacrarea constituțională a dreptului la un mediu sănătos. În timp ce sub impulsul Conferinței de la Stockholm din 1972, state

---

¹² A.T. Tănase, *Noul Cod civil. Persoana fizică. Despre familie*, art. 1-186, art. 152-534. *Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 71 apud T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 301.

¹³ B. Cristea, *Dreptul la propria imagine, drept al personalității*, în *Revista Română de Drept Privat* nr. 1/2013, p. 87.

precum Suedia, Spania sau Portugalia au reușit să consacre prin legea fundamentală protecția mediului, România și Franța s-au aliniat celorlalte state abia 30 de ani mai târziu, consacrand legislativ acest drept. Perioada anilor 1990 aduce prevederi constituționale referitoare la mediu în Austria, Germania, Rusia sau Belgia. Recunoașterea constituțională a acestui drept este un fenomen general, de la care foarte puține state s-au abținut, deoarece este evident că mediul a devenit o miză politică majoră, protecția sa fiind posibilă doar prin reglementări la cel mai înalt nivel normativ.

Bibliografie

1. Carta Mediului, disponibilă la: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/charte-de-l-environnement-de-2004>.
2. Constituția Belgiei, disponibilă la: https://www.senate.be/doc/const_fr.html.
3. Constituția Germaniei, disponibilă la: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/germania.pdf>.
4. Constituția României.
5. Constituția Spaniei, disponibilă la: <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionFRANCES.pdf>
6. Constituția Țărilor de Jos, disponibilă la: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/olanda.pdf>
7. Marion Bary, *Le droit a un environnement sain en droit français*, lucrare prezentată în cadrul Seminarului Internațional de Drept, Sănătate și Mediu de la Universitatea Rio Grande, 5-6 noiembrie 2012, disponibil la: [file:///C:/Users/raulg/Downloads/5695-16214-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/raulg/Downloads/5695-16214-1-SM%20(1).pdf).
8. A. Diaconescu, *Dreptul la un mediu sănătos este un drept fundamental*, în *Revista Universul Juridic*, nr.11, noiembrie 2017.
9. D. Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, Ed. CH Beck, București, 2003.
10. Jacqueline Morand-Deville, *L'environnement dans les constitutions étrangères*, în *Les Nouveaux Cahiers du Conseil constitutionnel*, nr. 43/2014, pag. 83 – 95, disponibil la <https://www.cairn.info/revue-les-nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel-2014-2-page-83.htm>.
11. T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012
12. Ivana Roagna, *Protejarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului*, Consiliul Europei, Strasbourg, 2012.
13. https://europa.eu/european-union/topics/environment_ro.
14. <https://bloghamangiu.ro/trei-cauze-din-jurisprudenta-cedo-referitoare-la-poluarea-atmosferei/>